Hoofdstuk I: Wat is psychologie? (pp. 1-96)
2. Methodes (en domeinen) van de psychologie (pp. 68-96)

2.1 Methodes in de wetenschappelijke psychologie (pp. 68-90)

2.1.1 Beschrijvend onderzoek (pp. 68-69)

§1. Beschrijvend onderzoek bestaat erin gegevens en feiten te verzamelen. Dit is een belangrijke fase in het wetenschappelijk onderzoek, omdat het een inspiratiebron ervoor is, maar dit betekent geenszins dat er functionele vooruitgang wordt geboekt in de wetenschappelijke kennis, vermits er geen verbanden tussen feiten gelegd worden.

§2. In het beschrijvend onderzoek krijgt men een verzameling van verslagen of protocollen over hetgeen zich volgens de observatoren heeft afgespeeld. Men zal dit bruikbaar maken door de verschillende protocollen te categoriseren. Dit noemt men coderen, en het systeem van coderen moet vooraf bepaald worden. (Waar let je op in een conversatie? Wie het meest praat? Non-verbale gedrag? Woordgebruik? Klemtonen?)

§3. In opinieonderzoek wordt aan een representatieve groep uit de bevolking een reeks vragen gesteld. Deze kunnen open zijn, of men kan reeds een aantal opties voorselecteren (geprecodeerde vragen).

§4. Enquêtes zijn vaak schriftelijk, en de respondent is vrij het formulier terug te sturen. Dit fenomeen van zelfselectie tast de representativiteit aan. Het zou kunnen dat de niet-respondenten afwijken van de respondenten. Hieruit conclusies trekken is dus een hachelijke ondernemen.

§5. Voorts bestaan er nog verschillende soorten interviews. Een duidelijk gestructureerd interview wordt gekenmerkt doordat alle vragen in dezelfde volgorde aan alle deelnemers worden gesteld. Een minder gestructureerd interview kan naast een vooraf opgestelde vragenlijst, ook nog volgens een aantal criteria, bijkomende, diepgaande vragen stellen. Ten slotte is er nog het ongestructureerde interview, waar de interviewer aan verschillende kwaliteiten moet voldoen, waarbij het luisteren de voornaamste is. De volgorde van de vragen staat niet vast, en kan dus variëren bij de verschillende deelnemers.

§6. Er is ook nog de interfererende invloed van het vragen zelf, nl. dat mensen anders gaan antwoorden op idiote vragen als die gesteld worden los van een onderzoek.

2.1.2 Relationeel onderzoek (pp. 69-74)

§7. Wetenschappelijk werk start wanneer gedragsfenomenen met elkaar in verband kunnen worden gebracht. Men maakt gebruik van klinische én statistische methodes.

2.1.2.1 Klinische methodes: de gevalsstudies (pp. 69-71)

§8. De gevalsstudies maken gebruik van de anamnese (vraaggesprek) als techniek. Gebeurtenissen en ervaringen uit het verleden worden naar boven gehaald. (Zo kan een beenverlamming *te maken hebben met* een verkrachting) Uiteraard is deze techniek retrospectief.

§9. Net om deze retrospectiviteit is deze methode zo subjectief. De gegevens zijn niet systematisch verzameld, elk geval is uniek, en dus is geen eenduidige verklaring voor welke case study dan ook te vinden.

§10. In de klinische neuropsychologie worden gedragsproblemen gekoppeld aan problemen in de hersenen. Een uitvoerige 'gevalsbeschrijving' is vanzelfsprekend essentieel, en in de neuropsychologie wordt ook duidelijk van 'gevallen' gesproken. Blijft opnieuw de vraag in welke mate specifieke gedragsstoornissen samengaan met een diagnose van bepaalde hersenletsels: causale relatie is onbekend, al is men geneigd snel conclusies te trekken.

2.1.2.2 Statistische methodes (pp. 71-74)

§11. Het statistisch of correlationeel onderzoek doet beroep op statistische technieken om verbanden tussen 2 of meer gedragsvariabelen te onderzoeken. Doch is de statistiek zeer uitgebreid, en moet een geijkte methode gebruikt worden om tot eenduidige conclusies te komen.

§12. Een eerste gebruik is de eenvoudige correlatie. Een verband tussen 2 variabelen wordt weergegeven met een correlatiecoëfficient, die zich situeert tussen –1 (strikt negatieve correlatie), 0 (0-correlatie), en +1 (strikt positieve correlatie). Echter, dit geeft in een situatie A correleert met B +0.56, A B beïnvloedt (B kan ook A beïnvloeden, of een derde variabele C kan A en B beïnvloeden). Via deze methode kunnen gegevens ook gemanipuleerd worden, en dus foute conclusies getrokken worden (Leeftijdsafhankelijk onderzoek over roken en longcapaciteit, toont aan dat de oudsten die het meest roken de grootste capaciteit hebben. Kinderen hebben kleinere longen en dus een kleinere longcapaciteit, onafhankelijk van roken)

§13. Om redenen van juistheid wordt vaak gebruik gemaakt van cross-correlaties. Hieruit kan wel een causaal verband afgeleid worden (gewelddadig TV-kijken kan 10 jaar later een gewelddadig karakter veroorzaken, alhoewel geen correlaties tussen TV-kijken en geweld op de 2 tijdstippen zelf).

§14. Een pad-analyse is de ingewikkeldste methode, waar gebruik wordt gemaakt van verschillende kruiscorrelaties om daaruit 1 causale relatie (sequentieel) te detecteren. De pad-analyses vertalen een correlatiematrix naar een zogenaamd causaal pad.

2.1.3 Causaal onderzoek (pp. 74-90)

2.1.3.1 Hypothese (p. 74)

§15. Vanuit reeds vaststaande wetenschappelijke feiten of vanuit dagdagelijkse observaties leidt men een bepaalde wetmatigheid af. Dit is de inductieve methode. Daarnaast bestaat ook de deductieve methode, m.n. uit bestaande theorieën gedragsafleidingen maken voor een nieuw aspect van die theorie. Men maakt gebruik van data die tot een causale relatie *kunnen* leiden.

2.1.3.2 Operationalisatie en resultaten (pp. 74-77)

§16. De hypothese wordt in een toetsbare vorm gegoten, zodat een proef kan ontworpen worden die de hypothese met geobserveerde feiten kan bevestigen of ontkennen.

§17. De operationalisatie bestaat dikwijls in het nauwkeurig omschrijven van 3 soorten variabelen. Die leiden tot een set van gegevens en verbanden, die vervolgens nauwkeurig moeten geïnterpreteerd worden.

§18. Een eerste soort variabele is de onafhankelijke variabele. Dit is een variabele waarvan verwacht wordt dat hij een invloed heeft op het gedrag (zonder dat bewezen is dat dat wel degelijk zo is). Vervolgens onderscheidt men onafhankelijke variabelen die door de proefleider worden ingevoerd (en bijgevolg ook manipuleerbaar zijn). Dit noemt men experimentele variabelen. Belangrijk is hier een onderscheid te maken tussen een experimentele conditie en een controleconditie, waar vaak ook de invloed van de experimentele versus controleconditie een rol speelt (bvb een rokerspubliek waar de experimentele groep mag roken, en de controlegroep niet; dit zorgt voor wrevel). Hiertoe gebruikt men vaak verschillende experimentele condities, en geen controleconditie. En zelfs zulke omstandigheden zijn vaak nog interpreteerbaar.

§19. Derde type variabele is de afhankelijke variabele of de metingsvariabele. Dit is nl. exact wat je meet, numeriek (metingsvariabele) of niet (gewone afhankelijke variabele). Zulke variabelen zijn resultaat van een meting.

§20. De laatste groep zijn de controlevariabelen. Dit is een potentiële onafhankelijke variabele, die binnen het experiment constant worden gehouden om de invloed te neutraliseren. Voor om het even welk experiment is deze lijst oneindig lang, m.a.w. het is dus onmogelijk om alle controlevariabelen in de hand te houden (constante temperatuur, tijdstip,…). T.a.v. een minimum aan variabelen die slechts minieme invloed hebben, wordt dit soms verwaarloosd; en vaak bieden ook statistische methoden een oplossing om controlevariabelen onafhankelijk te maken.

§21. Na de uitvoering van de proef, het verzamelen van gegevens en de statistische verwerking ervan, kan men al dan niet tot uitsluitsel komen i.v.m. het bevestigen dan wel ontkennen van de hypothese.

§22. Hiervoor maakt men gebruik van het cartesiaans assenstelsel (2D, abscis en ordinaat). (Multidimensionele modellen zijn mogelijk op PC, maar niet praktisch om mee te werken. De analyse berust dus vaak op de interactie tussen de grafieklijnen in 2D, waar men spreekt over “hoofdeffecten” en “interacties”.

§23. Wanneer de twee lijnen in de grafiek elkaar kruisen, snijden of raken, spreekt men van een disordinale interactie. Wanneer de lijnen ongeveer parallel zijn, dan is er een hoofdeffect van het verschil tussen 2 groepen die door de parallellen worden voorgesteld. Dit telt dubbel, dus een verschil op de abscis is constant, en dat op de ordinaat-as ook. Ten slotte kan het ook zijn dat de lijnen niet parallel zijn, maar ook niet snijden. Dan verwijst men naar een ordinale interactie (waarbij één hoofdeffect wél af te lijnen valt). Op te merken valt dat wanneer je abscis en ordinaat verwisselt, de interactie ook anders is, hetgeen meteen ook het relatieve belang van de begrippen illustreert.

2.1.3.3 Interpretatie (pp. 77-90)

1. Interne validiteit (p. 77)

§24. Een eerste probleem is dat van de interne validiteit. Is de operationalisatie correct, m.a.w. is de proef correct uitgevoerd? Dit beslaat meestal de keuze van de controleconditie, zoals wanneer

de experimentele conditie een kopje koffie aangeboden krijgt (extra motivatie en betere prestatie).

2. Externe validiteit (pp. 77-84)

§25. Een nog belangrijker probleem, dat moeilijker te controleren valt is de externe validiteit. Dit probleem behelst alle factoren van buitenuit die de resultaten kunnen beïnvloeden. Vaak kan een resultaat niet veralgemeend worden tot situaties die de specifieke situatie van de proef overstijgen. Dit impliceert vaak een 2e test, en achteraf een meta-analyse (vergelijking van de 2 tests) om tot een conclusie te kunnen komen. Een tweede probleem is dat van de ecologische validiteit, nl. het niet steeds te overbruggen verschil tussen laboratoriumconditie en dagelijkse realiteit.

§26. Twee andere problemen omtrent externe validiteit zijn vaak nog markanter. Vooreerst zijn er zgn. vraag-kenmerken (demand-characteristics). Een belachelijke taak zou al lang zijn opgegeven, ware het niet dat door de vraag van de proefleider om de taak te vervullen, ze veel langer wordt volgehouden. Het gaat hier om gedrag dat je dus enkel vertoont na de specifieke vraag. Markant zijn hierin de productiviteitsstijgingen in een bedrijf, indien betrokkenheid gevoeld wordt (los van het feit of de werknemers ook daadwerkelijk betrokken zijn!).

§27. In de beroepsethiek van psychologen geldt dat niemand anders dan vrijwilligers proefpersoon mogen zijn in een experiment. Met onwillige proefpersonen is immers weinig te beginnen. Verder is er in vele landen geen vergoeding voorzien, en waar dat wel is, onderscheiden de valse proefpersonen (die op geld uit zijn), zich van de echte. Die zijn vaak gemotiveerder, komen uit welgestelde milieus en hebben wat meer neurotische trekken. Betaling van proefpersonen kan tot een systematische fout leiden.

§28. Naast de vraag-kenmerken zijn er ook zgn. proefleiderseffecten, nl. de invloed van “toevallige reacties” van de proefleider op het gedrag van de proefpersonen. Een proefleider beseft soms niet dat hij grijnst bij een fout, en knikt bij een juist antwoord. Historisch is het geval van Knappe Hans, een paard dat door stampen exact de uitkomsten van rekenoefeningen wist.

§29. Daarnaast zijn er de zogenaamde experimenten van Rosenthal. Een eerste is het leerexperiment met “slimme ratten”, waar ratten uit een zelfde populatie, ingedeeld als slim, beter presteerden door een onbewust betere behandeling door de proefleider. Ten tweede is er het zogenaamde fotobeoordelingsexperiment (is iemand met succes of mislukking geconfronteerd, beoordelen a.d.h.v. foto, waar de foto’s indifferent waren tot de vraag, maar waar door de proefleider een bepaald gemiddelde werd aangegeven, en de finale resultaten ook leidden naar een waarde richting dat gemiddelde). Het laatste fenomeen is het Pygmalion-effect. Pygmalion was een beeldje dat de beeldhouwer voorstelde, en in de psychologie beslaat dit de imitatie naar een verwachting toe (indien een leerkracht verwacht dat je goed presteert, zal dat ook vaak zo zijn). Er zijn echter ook condities aangetoond waar dit effect niet speelt.

§30. Dé oplossing voor vraagkenmerken én proefleiderseffecten is het dubbelblindexperiment, d.w.z. dat de proefpersoon niet bewust is van het feit dat hij/zij aan een proef deelneemt, én de proefleider niet op de hoogte is van de hypothese.

3. Deontologie en ethische problemen (pp. 84-90)

§31. Vele situaties en experimenten zijn echter onuitvoerbaar volgens de gestelde, causale, experimentele methodes. Ze zijn onethisch, en deontologisch niet toelaatbaar. In Europa bestaan hierover duidelijke richtlijnen, maar in de VS werd hier vaak een loopje mee genomen.

§32. 2 casussen zijn in dit verband historisch. Vooreerst is er het beroemde Milgram-experiment, waar de proefpersoon een fictieve leerling moest ondervragen, en bij elk foutief antwoord een elektroshock toedienen. 65% van de proefpersonen gingen hierin tot het maximale voltage, dat normaal de dood tot gevolg zou hebben, ondanks herhaaldelijk gekerm van de "leerling".

§33. Een tweede geval is het experiment met de gesimuleerde gevangenis. N.a.v. de vraag waarom Nazi-soldaten zo slaafs de bevelen konden opvolgen, zelfs tot mensonterende omstandigheden toe. Een proefgroep werd verdeeld in een groep cipiers, en een groep gedetineerden. Op den duur moest het experiment worden afgebroken, omdat de cipiers té wreed, en de gedetineerden te onderdanig werden.

§34. Belangrijk is het respecteren van de rechten van de proefpersoon, door de verschaffing van een openhartige debriefing, waarin de ware toedracht van het experiment werd onthuld. Vraag is echter of men de proefpersoon überhaupt mag bedriegen, maar dit bedrog wordt afgedaan als één van zo weinig gewicht, dat het meteen ook verwaarloosbaar is. Een andere optie is de rechtvaardiging van het experimenteel bedrog in de publieke moraal, door aan een willekeurige groep te ondervragen of het experiment verantwoord is.

§35. Om zulke onethische experimenten voortaan onmogelijk te maken, heeft de APA, de American Psychologist's Association een lijst ethische codes voor experimenten met humane proefpersonen opgesteld. Vaak gaat het hier over topics die in Europa logisch lijken, en vindt de code ook makkelijk ingang in de Europese psychologie.

2.2 Domeinen in de wetenschappelijke psychologie (pp. 90-96)

§36. Een eerste onderscheid is dat tussen de algemene psychologie en de toegepaste psychologie, waarbij het verschil ligt in het al dan niet gebruikmaken van praktische problemen als uitgangpunt.

§37. Een ander onderscheid is een meer systematisch onderscheid in de algemene psychologie, tussen dierpsychologie (vergelijkende psychologie), sociale psychologie, ontwikkelingspsychologie (doorheen de verschillende levensfasen, follow-up studies of longitudinale onderzoeken) en differentiële psychologie (interpersoonlijke karakterverschillen).

§38. In de toegepaste psychologie is dit onderscheid minder makkelijk te maken.